

ולכן חייבוהו בי"ד, כרוב העולם. וכיון שחייב לקרוא חייב גם לברך, משא"כ כאן כל פרי שאוכל ספק אם הוא אסור או מותר, ולכן סד"ר לקולא — ומפשטות דברי הר"ן במגילה עולה שסד"ר לקולא בקבוע דלא כהמל"מ. עיין בי' הגר"א (תרפ"ח, ח).

ובלאו הכי נראה שעצם הנחתנו שהקונה במקום שאין בו הכשר יכול לסמוך על כך שהוא מן הרוב, אינה פשוטה. כי בגלל הפיקוח על חלק ניכר מהשווקים מתנקזת כל התוצרת האסורה למקומות שאינם מפוקחים, ויתכן שדוקא במקומות אלו הרוב הוא ספיחין אסורים.

ובר מן דין אם אנשים יסמכו על הרוב ויקנו ממקומות לא מפוקחים תתמוטט חלילה כל מערכת הפיקוח. כי המוכרים המעוניינים בפיקוח עושים זאת בעיקר מסיבות כלכליות כדי למשוך אליהם קונים שומרי כשרות. ואם קונים אלו יקנו במקומות אחרים, לא מפוקחים, לא תהיה למוכרים המפוקחים תועלת מהפיקוח והם יוותרו עליו. לכן אין להורות כהוראה כללית לסמוך על הרוב.

נתקנה הבדיקה מספק. ולדעת הראב"ד מדובר בלא ביטל, אך בביטל סד"ר לקולא, אע"פ שהוא קבוע. ומשמע שגם להרמב"ם בסד"ר אחר שלא גזרו בו בדיקה מספק, סד"ר לקולא אפי' בקבוע. וע"כ גם הש"ך יודה לזה ויחלק בין קבוע לבין איקבע איסורא של תערובת חד בחד.

והנה כאשר א"א לזהות את מקור הפרי, כגון שהפרי הוצא מהקרטונים בהם הוא נמצא והוא כרגע מפורד ומפורד, אין דין קבוע. ורק כאשר הפרי נשאר בקופסאותיו הוא קבוע. גם אם נאמר שיש להקל בקבוע דרבנן, עדיין צ"ע אולי צריך לברר, שהרי מיעוט המצוי הוא שיש חקלאים שלא מכרו, וכשיש מיעוט המצוי צריך לברר. וצ"ע אם גם בדרבנן צריך לברר.

עיין בית רידב"ז (עמ' ל"ד) שהביא בשם שו"ת רב פעלים (ח"א יו"ד סי' כ"ח) שדן בסתם יינם בקבוע והביא ראיה מעיר ספק מוקפת חומה שקורין ומברכין. והרי זה קבוע? (עיי"ש שהוכיח שקריאת מגילה היא מד"ק). ולענ"ד אין משם ראיה, וכמשי"כ המל"מ שהרי שם לא יתכן לומר שיפטר לגמרי, שהרי ממנ"פ חייב.

סימן מ

שתילים שנשתלו ע"י יהודי בשמיטה

שהתירו גדולי הדורות למכור את הקרקע לגוי כדי להתיר מלאכות בשביעית, לא התירו אלא מלאכות דרבנן; אך מלאכות דאורייתא נשאר באיסורן גם אחר המכירה. וא"כ צ"ע, האם מותר לקנות שתילים שנשתלו במשתלה בשביעית ע"י

שאלה

האם מותר לקנות שתילים שנשתלו במשתלה שנמכרה לנוכרים בשביעית ע"י יהודים?

אמנם המשתלה נמכרה לגוי, עפ"י תקנת הרבנות הראשית. אולם לפי אותה תקנה

פירות — אין בהם גזירת ספיחין, מה גם שבפירות האילן לא גזרו גזירת ספיחין. ועוד מש"כ לדייק, שבשאר מאכלי בהמה יש איסור ספיחין, אדרבה נילף מתבן וקש לכל מאכלי בהמה, וצ"ע. אולם גדולי האחרונים לא כתבו כן. ולדעת החזו"א יש בספיחין לפחות איסור השתמשות, ומשמע מדבריו שאסור לזרוע זרע ספיחין משום איסור הנאה (עי' הל' שביעית להר"ב זילבר ח"א עמ' צ"ח. ומשנת יוסף ח"ב עמ' י"ח). ואף כאן אם נניח שהשתילים אסורים משום ספיחין יהיה אסור לשתול אותם אפילו במקום המותר (כגון בעציץ שאינו נקוב בתוך הבית) משום שכבר הוא משתמש ונהנה מספיחין. והנה הרמב"ם (פ"ד הכ"ט) פסק: "עכ"ם שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית — פירותיה מותרין, שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה, ועכ"ם אינם מצווין על שביעית כדי שנגזור עליהם". ומפשטות לשונו משמע שרק אם גוי זורע בקרקע שלו מותר, אך ישראל הזורע בקרקע של גוי — יש בו משום איסור ספיחין. וא"כ בנד"ד, שהקרקעות נמכרו — יש איסור ספיחין במה שזרע ישראל בקרקעות אלו. וכ"כ הרדב"ז. וכ"מ מהכס"מ, אע"פ שכתב דכל עוד הקרקע ביד עכו"ם יש קנין לעכו"ם להפקיע, בכ"ז כתב שאסור לישראל לזרוע בה, ואם זרע בה ישראל — אסורים. אך מהרדב"ז משמע שלמ"ד יש קנין לעכו"ם להפקיע אין לקרקע כל קדושה, ויתכן שמותר לישראל לזרוע, ואין בזריעתו משום איסור ספיחין. ובדעת הכס"מ צ"ע, אי קסבר יש קנין לעכו"ם, אמאי אסור לישראל לזרוע ויש בזריעתו משום איסור ספיחין? ואפשר היה לומר שקדושת הקרקע עצמה אינה פוקעת גם אם נאמר שיש

יהודים בניגוד להיתר המכירה ע"מ לשותלם בדרך מותרת, כגון בעציץ שאינו נקוב בבית?

תשובה

גזירת ספיחין היא כדי "שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גינה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהן ויאמר ספיחיים הן" (רמב"ם פ"ד ה"ב). וק"ו למי שזרע בשביעית ממש. ומצאנו שבספיחין נחלקו ראשונים: לדעת הרמב"ם, נוהג דין ספיחין גם בירקות שנזרעו בשישית. ולדעת הר"ש והרמב"ן אינו נוהג בירקות שנזרעו והחלו לצמוח בשישית; אך אלה שנזרעו בשביעית נוהג בהם איסור ספיחין, אע"פ שנזרעו בהיתר, כגון שנזרעו מאליהן. וק"ו אם זרעם ישראל בידים.

וצ"ע האם לשתילים הללו, דין ירקות שנזרעו בשביעית. כי לא מצינו במפורש גזירת ספיחין בדבר שאינו ראוי לאכילה. ובאחרונים נסתפקו בדבר. (עי' להלן סי' ל"ח באות ד' דעת החזו"א ובאות ו' דעת הרב קוק). עיין ספר השמיטה להגר"מ"ט (פרק ו' הע' 2) בשם הגר"ח ברלין, שהעיר מירושלמי פ"ט ה"ה שתבן וקש אין בהן משום ספיחין. משמע ששאר מאכלי בהמה יש בהם משום ספיחין, וה"ה שושנים וורדים. ולענ"ד אפשר לדחות ראייתו, רק כל הדומה לתבן וקש יש לאסור, דהיינו שעיקרו עומד לאכילת אדם ורק הגבעול עומד לאכילה בהמה. אך דבר שכולו אינו עומד לאכילה — אין בו איסור ספיחין. וא"כ שושנים וורדים יהיו מותרים לפי"ז.

אך יש להסתפק, שמא שתילים אלו, שבסופו של דבר עומדים להוציא פירות, דין ספיחין יש להן, אף שעדיין אין בהם פירות. אולם נראה, שכל עוד אין בהן

לאכול ירקות שנזרעו באיסור ע"י ישראלים בקרקע מכורה לנוכרי.

אולם כל מה שכתבנו נכון רק לדעת הכס"מ שאסור לישראל לזרוע בקרקע של נוכרי. אך שיטת רש"י בסנהדרין (כ"ו א' ד"ה פוקו) וכן היא שיטת ספר התרומה והגר"א ביו"ד (סי' של"א ס"ק ח') שמותר לישראל לזרוע לכתחילה בקרקע של נוכרי, ממילא לא שייך לגזור על גידולים אלו גזירת ספיחין. ומכיון שגם לדעת הכס"מ האיסור לזרוע בקרקע של נוכרים הוא רק מדרבנן, הסומך על שיטת רש"י יש לו על מה לסמוך. וק"ו הקונה שתילים שנשתלו באיסור, שיש ספק בכלל אם גזרו גזירת ספיחין על שתילים שאינם ראויים לכשעצמם לאכילה, יש מקום לסמוך על כך.

עם זאת נראה מכל הנ"ל שהמהדרין אינם אוכלים ירקות שנזרעו ע"י ישראל בשדות נוכרים. אך ירקות שנשתלו בגושים, אין בזריעה זו איסור דאורייתא ואפשר לסמוך על המתירין, ובפרט כשהשתילה נעשית ע"י גוי.

מסקנה

- א. מותר לקנות שתילים שנזרעו בשמיטה ע"י ישראל בשדה המכורה לגוי.
- ב. אם השתילים נשתלו בשדות נוכרים בגושים ע"י נוכרים גם המהדרין יכולים לאכול מהם ואין בהם איסור ספיחין.

קנין, ורק מהגידולים הגדלים בקרקע פוקעת הקדושה (ואולי משום שאין לגוי קנין בעצם הקרקע, שהיא קנויה לישראל קנין עולם ויש לגוי רק כעין קנין פירות, עיין חי' ר"ח הלוי הל' ביכורים פ"ב ועין מש"כ באהלה של תורה ח"א סי' קי"ג) אך הראי"ה בשבה"א מבוא פ"א כתב בהסבר דעת הכס"מ שבאמת איסור זריעה בקרקע של נוכרי הוא רק מדרבנן, שלא יבוא לזרוע גם בתוך שדהו, ולכן קנסו אותו אם זרע באיסור בקרקע של נוכרי. ועפ"ז כתב מו"ר הגר"ש ישראלי שלא גזרו גזרה זו אלא בזמן ששביעית היתה מהתורה, אך בזמן הזה ששביעית מדרבנן, ואפילו הזורע בתוך שדהו אינו עובר אלא מדרבנן, הזורע בשדה נוכרי, שהוא עצמו אינו אלא מדרבנן לא גזרו. ומותר לאכול ספיחין שנזרעו ע"י ישראל בקרקע של נוכרי.

אולם הר"י קורקוס (פ"ד הכ"ט) כתב שמעיקרא לא גזרו על מה שזרע ישראל בקרקע של נוכרי. ודין קרקע זו הוא כדין ד' שדות שלא גזרו בהם. וכנראה ר"ל שכשם שד' שדות לא גזרו בהם משום דלא שכיח שאדם יזרע בהם, כך גם לא שכיח שאדם זורע בשדה אחר, ולכן לא גזרו על ישראל הזורע בשדה נוכרי.

אלא שלפ"ז, בימינו שרוב הקרקעות נמכרות לנוכרים, ושכיח מאד שישראלים זורעים בעצמם בשדות שנמכרו לנוכרים, חלה על זריעה זו גזירת ספיחין ואסור